

2. Костенко Ліна. Записки українського самашедшого / Ліна Костенко. – К.: А-БА-БА-ГА-ЛА-МА-ГА, 2011. – 416 с.
3. Левченко Галина. Необароковий діаріуш людства Ліни Костенко // Слово і час / Галина Левченко. – 2011. – № 5. – С. 84-89.
4. Маленко О. О. Ліна Костенко. Криголам українського духу / О. О. Маленко // Вивчаємо українську мову та літературу – 2011. – № 9. – С. 2-4.
5. Регушевський Є. С. Перифрази в українській мові Є. С. Регушевський // Українська мова і література в школі/ – 1984. – № 4. – С. 41-42.
6. Тарнашевська Людмила. Час у творчості Ліни Костенко як темпоральний код структури людського досвіду/ Людмила Тарнашевська // Слово і час. – 2005. – № 6. – С.42-52.

Volodymyr Buda. Author's periphrases as means of imagery in the novel by Lina Kostenko "Notes by Ukrainian crazy"

Author's periphrases which create the main images of the novel were analyzed in the article. It is indicated that these are mostly extended constructions which perform not synonymous but evaluative function. In addition, periphrases-oxymoron and tautological descriptive constructions bear special stylistic loading.

Key words: periphrases, image, tautology, oxymoron, evaluative function.

Стаття надійшла до редакції 5.03.2012 р.

УДК 811.161.2'373.47
ББК Ш141.4-34:4515.78

Ірина Процик (Львів)

**МИСТЕЦЬКІ ТЕРМІНИ В СОЦІОЛЕКТІ
УКРАЇНСЬКИХ ФУТБОЛЬНИХ ФАНАТІВ**

У статті йде мова про специфіку мовлення українських футбольних фанатів, а саме про функціонування у цьому соціолекті мистецьких термінів.

Ключові слова: субкультура футбольних фанатів, фанатський соціолект, терміни художнього мистецтва, архітектурні терміни, музичні терміни.

Уперше потрапивши у середовище футбольних фанатів, стороння людина, яка не знайома з цією субкультурою, насамперед вловлює в мовленні футбольних уболівальників чималу кількість невідомих їй слів та ненормативну лексику. Звичайно ж, вербальне самовираження в субкультурі футбольних фанатів далеке від літературної норми, що загалом характерно для соціальних діалектів, але воно не зводиться лише до пересипання мовлення нецензурними елементами, як вважає більшість мовців. Соціолект українських футбольних фанатів має свою специфіку, яка заслуговує на увагу вітчизняних мовознавців, насамперед соціолінгвістів.

Якщо скрупульозно проаналізувати фанатське мовлення, то стає очевидним, що воно насичене, зокрема, спеціальною лексикою, і не лише спортивною термінологією (переважно футбольними термінами), що є цілком закономірним і логічним, а й спеціальними назвами з інших галузей знань, наприклад, мистецькими термінами.

У цій розвідці простежимо, термінологію яких мистецьких сфер використовують у своєму мовленні українські футбольні фанати, та спробуємо виявити специфіку функціонування термінологіки різних галузей мистецтва в нелітературній формі мови, якою є соціолект футбольних фанатів. Актуальність порушення цієї теми зумовлена насамперед тим, що специфіка мовлення українських футбольних фанатів як цілісне явище не була предметом окремого дослідження. Принагідно про соціолект футбольних фанів писали українські дослідниці Світлана Мартос [3], Людмила Кудрявцева та Ірина Приходько [2] в публікаціях про сучасний молодіжний сленг та мову міста. Новим у статті є й розгляд аспекту використання наукової термінології у фанатському мовленні.

Під час матчу для футбольних фанатів найважливішим є продемонструвати *рівень** уболівання, справити враження на присутніх на стадіоні, адже, на думку самих членів цієї спільноти, вони відрізняються від решти футбольних уболівальників тим, що не тільки спостерігають за перипетіями

* Курсивом у статті виділено назви спеціальних понять із соціолекту футбольних фанатів.

на полі, а й упродовж усього матчу підтримують улюблену команду, використовуючи при цьому найрізноманітніші засоби. Тому чи не найчастотнішими за вживанням словами в соціолекті футбольних фанатів є **мистецькі терміни** *перформенс* і *шоу*.

Перформенс ((англ. performance – букв. показ) – 1) виконання, здійснення; 2) *театр.* вистава, спектакль [4, 389]) у розумінні футбольних фанатів передбачає три складники – *звукове, візуальне та піротехнічне шоу* ((англ. show – букв. показ, демонстрація) – 1) видовище, вистава; 2) *перен.* чий-небудь дії, заходи, розраховані на привернення до себе уваги [1, 1403]; 1) показ, демонстрація; 2) видовище, спектакль [4, 487]; 2) *перен.* про що-небудь, що привертає увагу; про те, що розраховане на зовнішній ефект [6, 985]).

Для найменування *візуального шоу* в соціолекті фанатів функціонує лексема *візуал*^{**} (візуальне оформлення трибун). Візуальна підтримка може мати найрізноманітніші вияви: використання *роз* (шаліків клубних барв), різноманітних прапорів (маленьких прапорців, *розтягів* (прапорів на двох палицях) і величезних полотнищ, які цілковито покривають один чи навіть кілька секторів), та *банерів* (саморобних транспарантів на полотнищах великого розміру, що містять лаконічне, актуальне висловлювання, яке має безпосередній стосунок до певного матчу, та які вболівальники розміщують під час матчу на трибунах чи розвішують на огорожах унизу сектора). Іншими формами візуальної підтримки під час матчу є влаштування *шоу з повітряних кульок*, коли використовують велику кількість надувних кульок у барвах клубу, *модульного шоу*, коли з аркушів паперу однакового розміру, але різних кольорів – *модулів* (**модуль** (лат. modulus – міра) – *фіз., тех.* – 1) назва деяких коефіцієнтів, мірил яких-небудь величин [1, 536]; 4) відносно самостійна частина будь-якої системи, організації [6, 649]), які піднімають одночасно, утворюють певний напис чи зображення, що його видно здалека, *шоу з касовими стрічками*, коли з *фанатського сектора* кидають на футбольне поле рулони касових стрічок, які, розмотуючись у польоті, створюють ефект

** У тексті подано тлумачення усіх лексем із соціолекту українських футбольних фанатів, які вжито в цій статті, а не лише мистецьких термінів, аналізу яких присвячена ця розвідка.

серпантину, шоу з бенгальськими вогнями, шоу з конфеті, шоу з мобільними телефонами, шоу зі запаленими газетами та ін.

Термін художнього мистецтва **торс** ((*итал.* torso – тулуб) – скульптурне зображення тулуба людини [7, 264]) фанати використовують у таких стійких словосполученнях: *голий торс*, (*бути, стояти*) „на торсі”, *стояти „на голому торсі”*, які позначають те саме поняття – ситуацію під час матчу, коли за командою всі присутні у *фанатському секторі* одночасно роздягаються до пояса, демонструючи, незалежно від погоди, оголений торс.

Для називання фанатського сектора в соціолекті футбольних фанатів нерідко вживають **архітектурний термін тераса** ((*франц.* – terrasse, від *лат.* terra – земля) – 1) горизонтальний або трохи похилий майданчик (уступ) природного походження або штучно створений на схилі [6, 886]; архітектурно оформлений відкритий або напіввідкритий майданчик, що межує з будівлею [7, 260]).

Звукове шоу охоплює скандування *тем* (*тема* – один або два-три ритмізовані, часто римовані куплети) та *зарядів* (*заряд* – вигук, гасло на підтримку футбольної команди під час матчу; нерідко є коментарем до ситуацій на футбольному полі), спів пісень, оплески та відбивання ритму на музичних інструментах тощо. Якість звукової підтримки оцінюють не лише за гучністю, а й за злагодженістю скандувань і виконання пісень. Для координування своїх дій у секторі фанати орієнтуються на *споукмена* (чи *споука*) – людину, яка стоїть на спеціально обладнаному підвищенні – *вишці* (*вишка* – висока баштоподібна дерев'яна споруда для спостереження за місцевістю [7, 50]), обернута обличчям до уболівальників, і подає сигнали, коли і які *заряди* вигукувати чи які пісні співати).

Найчастіше для відбивання ритму фанати використовують ударні музичні інструменти. Отже, **музична термінологія** є ще однією терміносистемою, одиниці якої функціонують у соціолекті футбольних фанатів. Насамперед це назви музичних інструментів: **барабан** (*татарськ.* daraban – 1) ударний музичний інструмент, що має форму широкого порожнього циліндра, обидва отвори якого затягнені шкірою [1, 37]; 1) ударний інструмент, що складається з порожнистого корпусу чи рами (найчастіше округлої форми), який служить резонатором? і на який з одного чи з обох боків натягнута шкіра [6, 151]), **бубон** (ударний музичний інструмент, що складається з дерев'яної час-

тини – обруча, на який натягнуто шкіряну мембрану [7, 37]; ударний музичний інструмент непевної висоти звука [1, 65]). Поряд із лексемою *барабан* фанати часто вживають запозичену з англійської мови назву цього музичного інструмента – *драм* (drum), а відповідно для йменування фаната-барабанщика, який задає ритм фанатських скандувань, використовують номінацію *драмер* (drummer).

Натомість фанати цілковито відкидають використання під час *звукового шоу дудок* (*дудка* – 1) народний духовий музичний інструмент у вигляді порожнистої трубки з отворами; 2) *спец.* сигнальний інструмент у вигляді трубки з розширеним кінцем [1, 251]). Футбольні фани зневажливо ставляться до *дудариків* (уболівальників із дудками), нерідко з фанатських секторів можна почути скандування: „*Дудки геть зі стадіону!*”.

Комплексним виявом візуально-звукової підтримки під час матчу є *хвиля*, у виконанні якої задіяно увесь стадіон, коли вболівальники поступово – сектор за сектором – одночасно встають і піднімають догори руки, створюючи тим самим динамічний ефект водяного валу.

Перформенс футбольних фанатів не закінчується разом із фінальним свистком: після завершення матчу він переміщується на вулиці міст. Тут фанатська активність знаходить свій вияв у творенні зображень і написів на підтримку улюбленої команди на стінах різних споруд. У цьому контексті можна говорити про функціонування в мовленні фанатів **художніх термінів**, зокрема найбільш вживаним є термін *графіті* ((*итал.* graffito – стародавні написи й малюнки, видряпані на стінах давніх будівель, на посуді та інших предметах, містять інформацію про повсякденне життя, господарство, політику [7, 63]; стародавні написи й малюнки різного змісту, зроблені гострими предметами на посудинах, пряслицях, стінах споруд тощо [1, 196]). У соціолекті футбольних фанатів термін *графіті* частково втратив свої первісні семи „стародавній” та „видряпаний чи зроблений гострими предметами на чомусь”, адже фанатські графіті – це сучасні написи або малюнки, зроблені здебільшого на стінах будинків, мурів, парканів тощо. У субкультурі футбольних уболівальників *графіті* стає дедалі важливішим елементом боротьби за домінування у фанатських колах. Особливо важливим є *графіті* в містах, де відбуваються *дербі* (*англ., спорт.* – матчі команд із

того самого міста). В українських футбольних реаліях таких міст небагато, зокрема, Київ, де грають „Динамо” та „Арсенал”, Львів, де виступають „Карпати” і ФК „Львів”, Харків, який має дві футбольні команди – „Металіст” та ФК „Харків”, Донецьк, де є „Шахтар” і „Металург”. Тому до розряду матчів-дербі зараховують також зустрічі українських команд з одного регіону, наприклад, кримське протистояння між „Таврією” зі Сімферополя та ФК „Севастополь”, *західноукраїнське дербі* між львівськими „Карпатами” і луцькою „Волинню” чи тернопільською „Нивою” або ужгородським „Закарпаттям” та ін. *Графіті* виконують не лише естетичну функцію, адже нерідко прикрашають мури й паркани, а й мають своєрідну ідентифікаційну та пропагандистську функції – позначають територію в місті, яка „належить” фанатським угрупованням певної команди, що є своєрідним подразником для супротивників.

Нерідко для виконання *графіті* використовують спеціальні шрифти (**шрифт** (нім. Schrift – певний визначений характер, внутрішньо обумовлена єдність композиційного малюнку літер і знаків, що їх застосовують художники для розв’язання текстових елементів твору [7, 306]; 1) написання, накреслення літер [6, 987]; 2) графічна форма літер при писанні, характер малюнка написаних літер [1, 1405]). У фанатів більшості європейських країн, й серед українських зокрема, простежується мода на *готичний шрифт*. Цей вид шрифту наслідує готичне письмо (різновид латинського письма з гострим начертанням букв [1, 194]). *Готичний шрифт* фанати використовують і для написів на банерах, розтягах і прапорах.

Для того, щоб спростити й пришвидшити процес нанесення написів і зображень на стінах (нерідко це пов’язано з ризиком, що фанатів хтось застане зненацька за цією роботою) уболівальники застосовують *трафарети* (**трафарет** (або *траф*) – італ. traforetto – 1) платівка з картону, металу тощо, у якій прорізано малюнки, літери або цифри для їх швидкого відтворення на якійсь поверхні; малюнки, літери тощо, зроблені за допомогою такого приладу [1, 1263]).

Для позначення території фанатські угруповання використовують *стікери* (**стікер** – англ. sticker – 3) афіша, оголошення (що розклеюють на вулиці); 4) наклейка, етикетка [4, 520]). Нерідко стікери наліплюють у транспорті та всередині

приміщень, наприклад, у навчальних закладах, спортивних спорудах тощо. Фанати вважають *графіті*, *трафи* та *стікери* знаряддям пропаганди.

Отже, як показав аналіз, у соціолекті футбольних фанатів функціонують не лише спортивні терміни, а й назви спеціальних мистецьких понять, запозичені з різних терміносистем, зокрема: художнього мистецтва (*графіті*, *перформенс*, *стікер*, *торс*, *трафарет*, *шрифт*), музики (*барабан*, *бубон*, *дудка*, *шоу*) та архітектури (*вишка*, *тераса*). Підсумовуючи, варто зазначити, що мистецька термінологічна лексика є одним із джерел поповнення соціолекту українських футбольних фанатів.

ЛІТЕРАТУРА

1. Великий тлумачний словник сучасної української мови / [Уклад. і голов. ред. В. Т. Бусел]. – К., Ірпінь: ВТФ „Перун”, 2001. – 1440 с.
2. Кудрявцева Л. А. Словарь молодежного сленга города Киева. 2300 слов и выражений [текст]: учеб. пособ. / Л. А. Кудрявцева, И. Г. Приходько; под ред. Л. А. Кудрявцевой. – К.: Киевский национальный университет им. Т. Шевченко, 2006. – 198 с.
3. Мартос С. А. Сленг як складова молодіжної субкультури / С. Мартос // Південний архів. Філологічні науки: Зб. наук. праць. Вип. XXI. – Херсон: Вид-во ХДУ, 2003. – С. 111-114.
4. Новий англо-український словник / [Склав М. І. Балла]. – К.: Чумацький Шлях, 2004. – 668 с.
5. Словник іншомовних слів / [За ред. О. С. Мельничука]. – К.: Головна редакція УРЕ, 1985. – 968 с.
6. Словник іншомовних слів / [Уклад. Л. О. Пустовіт та ін.]. – К.: Довіра, 2000. – 1018 с.
7. Шкаруба Л. М., Спанатій Л. С. Російсько-український словник художніх термінів: Навч. посібн. для студ. вищих навч. закладів / Л. М. Шкаруба, Л. С. Спанатій. – К.: Каравела, 2004. – 320 с.
8. Матеріал із Вікіпедії – вільної енциклопедії [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://uk.wikipedia.org>.

Iryna Protsyk. Art terms in the sociolect of ukrainian football fans

The article deals with the speech specificity of Ukrainian football fans. The functioning of art terms in this sociolect is shown.

Key words: subculture of football fans, fans' sociolect, terms of art, architectural terms, music terms.

Стаття надійшла до редакції 5.04.2012 р.